

С Т А Н О В И Щ Е

От Проф. д. ик. н. Тания Горчева,

С.А.”Д. А. Ценов” - Свищов

Относно дисертация на тема :

**„Икономически детерминанти на международното предприемачество:
модели, условия и пътища за бъдещо развитие“
(Economic determinants of international entrepreneurship: models,
conditions and ways of future development)”**

Автор: Д-Р СИЛВИЯ ДОРОТА СКШИПЕК-АХМЕД

**По процедура за придобиване на
научна степен „доктор на науките“, в професионално направление**

3.8 „Икономика“

Във ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УИВЕРСИТЕТ

„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР”

ФАКУЛТЕТ „СОЦИАЛНИ, СТОПАНСКИ И КОМПЮТЪРНИ НАУКИ”

КАТЕДРА „ИКОНОМИКА”

1. Бележки от общ характер

а) Общ преглед и постановка на проблемите

Представеният дисертационен труд по посочената тема се намира в завършена фаза на разработка. Структурирана е върху следните опорни точки – същност и концепции на международния бизнес и международното предприемачество; модели на международно предприемачество в контекста на интернационализацията; участие на малките и средните предприятия в международния бизнес; стимулиране на конкурентоспособността на износа и на международното предприемачество.

Дисертационният труд е с обем от 463 страници и се състои от увод, изложение в шест глави, заключение, списък с използвана литература и приложения. Съдържанието на всяка глава е разделено на отделни параграфи. Основният текст съдържа 19 таблици и 16 фигури. Проучен е широк кръг от литературни източници, възлизащ на 303 заглавия на полски и английски език. Изложението се отличава с изразен дескриптивен дух. Структурата е изградена така, че да обхваща различни съществени моменти на посочената тема. Дисертационният труд е обсъден и насочен за

защита към научно жури от катедра „Икономика“ към факултет „Социални, стопански и компютърни науки“ на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“.

От 01.09.2024г. авторката на дисертацията изпълнява функциите на Декан във Факултета по администрация и социални науки в Университета по икономика и иновации - Люблин (University of Economy and Innovation in Lublin), Полша.

б) Рамки на изследването и бележки по въведението на дисертационния труд

Във въвеждащата част на изследването са разгърнати необходимостта и значимостта на проблемите, свързани с тенденциите, характеризиращи съвременните процеси на интернационализация на бизнеса и спецификата на съвременното предприемачество под влияние на бурната конкуренция в международната пазарна среда. Аргументира се актуалността на темата, като се очертават значимите проучвания в областта на взаимно проникващите се процеси на интернационализация и глобализация, както и необходимостта от иновации с цел придобиване на конкурентоспособност на предприемачествата, особено на тези, действащи в обхвата на малкия и среден бизнес. Анализират се съвременни теории от различни автори и школи с цел установяване степента на разработеност на проблемите. Прокарва се идеята, че в днешната бизнес динамична среда има нужда от допълване и обогатяване на знанията за международното предприемачество в условията на дигитализация на бизнеса и налагане на принципите на корпоративната социална отговорност в концепциите за управление на предприемачеството.

Подробно са описани *обектът и предметът* на изследването. *Интегралната цел* се свързва с детерминантите на съвременното международно предприемачество в условията на съвременните социално-икономически промени, оформени от пандемията от COVID-19. Интегралната цел се декомпозира на няколко нива, като се изследват детерминантите на международно предприемачество, обуславящи бизнеса на малките и средни предприемачества, както и тези детерминанти, обуславящи успеха на предприемачествата в областта на иновациите, стимулиращи конкурентоспособността в международната търговия. Изследването се опитва да следва иновативен подход при анализа на вътрешни детерминанти (вкл. системите за управление, предприемаческата и пазарна ориентация, стратегическото планиране и включването в международни мрежи за сътрудничество). *Съществен аспект в целите* на изследването е *включването на ключови фактори за успех*, базирани на количествени и качествени показатели. Емпиричният анализ обхваща периода 2017–2024 г. и се основава на проучвания на 300 предприятия и 100 интервюта с мениджъри от полски и европейски компании.

На тази основа са формулирани три *изследователски хипотези*, които фокусират етапите на предстоящия анализ, като се изследват влияещите детерминанти в аналитичен порядък. Декомпозирането на хипотезите допринася за формулирането на *изследователската теза*, която акцентира върху това, че: “Успехът на едно предприемачество в международен план е съвкупност от неговия растеж, развитие, конкурентна позиция, намерения за развитие, както и текущия баланс на предприятието, както в материален, така и в социален план.“

В контекста на рамката за провеждане на изследването кандидатката си поставя три основни *задачи*, решаването на които следва да доведе до потвърждаване или отхвърляне на дисертационната теза.

2. Бележки и препоръки

В първа глава се изгражда **широк теоретичен фундамент**, който допринася за изграждане на постановка на изследваните проблеми. Изградена е теоретичната рамка на международното предприемачество в контекста на глобализацията и международната търговия. Систематизират се ключови концепции и модели на интернационализация, предоставяйки концептуална основа за по-нататъшен анализ. Представени са мнения, дефиниции, аспекти и подходи на различни автори от отделните времеви периоди.

Във втора глава се анализират процесите на интернационализацията като се акцентира върху ролята и значението на малките и средни предприятия (МСП). В нея се изследват формите на международно включване на МПС в интернационални и/или глобални мрежи, следвайки стратегическото поведение за коопериране и участие в разнообразни бизнес мрежи.

В трета глава се разкрива теоретичната връзка между иновациите и конкурентоспособността, представяйки иновациите като централен двигател на предприемачествата, които оперират в международна/глобална среда. Систематизират се видовете, процесите и моделите на иновации, като подчертава тяхната роля в развитието на предприемачествата.

Изследването в четвърта глава акцентира върху финансовото измерение на международния бизнес. На анализ се подлага въздействието на данъчното облагане върху поведението на фирмите, действащи в международна среда, включително въпроси, свързани с данъчната оптимизация и регулаторните асиметрии.

В пета глава се обръща внимание на съвременните детерминанти на международното предприемачество, включително дигитализацията, корпоративната социална отговорност и стратегиите за развитие на човешкия капитал, като се подчертава тяхната роля за формирането на конкурентоспособност в динамичната бизнес среда.

В шеста глава на изложението се обосновава методологичната конструкция и се провежда **емпирично изследване**, на чиято основа се решават поставените задачи. Проведеното емпирично изследване се основава на анкетно проучване, при което са анкетирани 150 полски компании и 150 чуждестранни за полската икономика компании (или техни задгранични поделения), действащи с международна насоченост с идеята да се установи характера и стратегията за функциониране на съответното предприемачество. Успоредно с това емпиричното изследване включва и сто интервюта с мениджъри на част от селектираните компании, като се цели изграждане на мениджърския профил на съответното предприемачество. Създава се база данни по установените в анкетните карти критерии и показатели, съответно параметри на проведените интервюта, чиято обработка се извършва с помощта на статистическия пакет Statistica 10.0. и модулът SEPATH. Като резултат се получават два структурно-

уравнителни модела, които спомагат за компаративен анализ на резултатите, до колко са успешни селектираните предприемачества, както във функционирането си, така и в мениджмънта си.

В хода на разработката кандидатката е **спазила правилата на научната етика**, свързани с коректно цитиране на литературните източници. Няма установено плагиатство. **Авторефератът отразява точно** и пълно постановките и резултатите на **дисертационния труд**, като следва неговото съдържание. Той е в обем от 27 страници и е изготвен съобразно стандартните изисквания за самостоятелен научен труд.

Без да анализирам изложението на самия дисертационен труд, дефинирам **няколко препоръки за прецизиране** на изследването в бъдеще, а именно:

- Проведеното изследване за характера и особеностите на съвременното международното предприемачество и неговите икономически детерминанти се характеризира с много широк обхват от съпътстващи теми, проблеми и направления за анализ, а това затруднява изпълнението на поставените в увода задачи. В този смисъл представеният дисертационен труд изглежда като калейдоскоп на протичащите процеси на интернационализация и глобализация на съвременния бизнес и въпреки описаните ограничения за извършването на изследването, усилията да се навлезе в същността на обекта и предмета на изследването са останали на повърхността. Затова бих препоръчала за бъдещите изследвания да се стесни фокуса и да се акцентира върху ясно дефиниране на параметрите на изследването.
- Разкриването на икономическите детерминанти на съвременното международното предприемачество е сложна и многопластова тема не само поради изключителната динамика на бизнес средата, но и поради разнородния характер на съвременния международен бизнес, който се проявява, както в международната търговия със стоки, така и в международната търговия с услуги; както в движението на капиталовите потоци под формата на преки инвестиции, така и под формата на портфейлни инвестиции. Ето защо авторката основателно се е насочила към изследване на икономическите детерминанти в областта на международната търговия. Но тенденциите на развитие за всяка отделна форма на проявление в търговията са различни, затова няма как резултатите от изследването да са идентични. По тази причина смятам, че ако авторката продължи своите изследвания в посочената област за бъдеще би следвало да разгледа диференцирано тези отделни области на международната търговия.
- Наблюдава се известна несиметричност в съдържанието и дълбочината на изследването. Така например първите две глави са развити задълбочено и обхватно, докато изложението в следващите три глави е доста механично и ограничено. Предлагам за бъдещите изследвания теоретичната постановка от първите две глави да бъде комбинирана с темата на всяка една от следващите глави поотделно, за да може да се навлезе в дълбочина и да се разкрият съществените характеристики на наблюдаваните международни предприемачества отделно под влияние на

иновационните процеси, отделно под влияние на конкурентното противопоставяне, отделно под влияние на дигитализацията и т.н.

3. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Независимо от направените бележки, които не намаляват значението и постиженията на представеното научно изследване, следва да се отбележи, че дисертационния труд притежава редица достойнства. В богатия на идеи, постановки и фактологичен материал могат да се открият следните основните научни приноси, получени в резултат на извършеното дисертационно изследване:

А) На първо място следва да се отбележи, че изследването засяга **значим и актуален проблем на съвременната теория за международното предприемачество**, което се оценява като безспорно предимство.

Б) Изграден е **теоретичен фундамент** за изследване, който позволява да се изведат приносни моменти в хода на анализа, към които отнасяме:

- ✓ Систематизиране и разгръщане в управленски план на бизнес стратегиите за успех на международните предприемачества, които се обвързват с детерминантите на интернационализация на бизнеса;
- ✓ Формиране на комплексен подход към изследване на организационната трансформация с институционално-икономически перспективи на международните предприемачества;
- ✓ Разкриване значението на дигиталната зрялост като ендогенна детерминанта за повишаване ефективността на иновациите на съвременните международни предприемачества;
- ✓ Разширяване на теорията за конкурентоспособността чрез интегриране на институционалния капацитет за обучение и готовността за дигитална трансформация на международните предприемачества.

В) **Формирана е интегрирана концептуална рамка** за провеждане на анкетно проучване, което дава възможност за създаване на база данни, на чиято основа авторката провежда статистически анализи с помощта на пакета Statistica 10.0. и модульт SEPATH. Приложен е факторен анализ на данните, описателна статистика, които позволяват сравняване и верифициране на резултатите за отделните групи по отношение на анализиранияте променливи.

4. Заключение

В заключение следва да подчертая усилията и труда на кандидатката за създаването на предложения научен труд в неговата завършена форма. Установявам, че е застъпен и разгледан значим проблем в неговите актуални и слабо изследвани аспекти. Следва да се добави, че справката за изпълнение на критериите и изискванията

към кандидатите за получаване на научна степен “Доктор на науките (икономика)”, представена от кандидатката, показва резултат, с който се надвишават минималните национални изисквания. В справката за публикации по темата на дисертационния труд са посочени множество научни статии и други научни трудове, с което се удостоверява постоянство в научните търсения по темата и последователност в научните разработки. По тази причина препоръчвам на уважаемото научно жури да бъде присъдена посочената научна степен на д-р Силвия Дорота Скшипек-Ахмед.

Подпис:

Свищов

21.08.2026г.

/Проф. д.ик.н. Таня Горчева/